

La ciutat grega

Ramon Alcoberro

“Polis” és una paraula grega que significa “una ciutat que s’autogoverna”. La més gran, Atenes, tenia una superfície aproximada de 1700 quilòmetres. Dir-ne “Ciutat-Estat” potser és exagerar una mica perquè la majoria de la població atenesa vivia a l’horta i la major part dels ciutadans eren pagesos o, com a mínim, propietaris rurals. El concepte de “burgès” tal com s’entén avui simplement no existia a Grècia. Quan la població atenesa va arribar al màxim, a l’inici de la Guerra del Peloponès, l’any 431, hi havia entre 250.000 i 275.000 habitants, inclosos ciutadans, dones, nens, esclaus i forasters. Cap altra ciutat grega va arribar a aquest nivell fins al període romà. Corint tenia uns 90.000 habitants i Tebes, Argos o la Calcídia entre 40.000 i 60.000.

“Polis” no va ser mai un concepte geogràfic sinó polític. Era més aviat una població que actuava de comú acord i que, per això mateix, s’havia de poder reunir en assemblea i tractar en comú sobre els seus problemes. L’altra condició era l’autosuficiència, especialment en la producció d’aliments sense la qual cap Ciutat podia ser independent. Les condicions de pertinença a la polis estaven estrictament marcades. La llei restringia la ciutadania als fills de ciutadans i de dones lliures. En temps de Pèricles es van declarar il·legals els matrimonis de ciutadans amb forasteres i bastards els fills d’aquestes unions. El foraster (*metecos*) només podia ser acceptat com a atenès per acord de l’assemblea ciutadana (*boulé*). Tenia restringides les seves llibertats i generalment estava mal vist. La polis era la font de tots els drets, tot i que temes com ara l’educació o el control dels tipus d’interès es consideraven qüestions entre particulars, en les quals el govern no entrava. Però, si la polis no exercia el seu poder en aquests dos àmbits que són bàsics per a una societat moderna, ¿en quin sentit hi havia llibertat a Atenes? La resposta es pot donar en epigrama: “La llei és rei”.

La llibertat grega era el contrari de l’anarquia. S’identificava amb una existència ordenada, on tot excés (*ubris*) estava socialment mal vist i els costums antics no es qüestionaven. Per això gent com Sòcrates, que ho qüestionava tot, eren considerats perillosos. Com va dir Pèricles “la llibertat és la nostra norma de govern”, bàsicament perquè el fort sentit de comunitat era compartit per tothom. “*Eunomia*”, val a dir “estat ben ordenat”, és un concepte que es va començar a quedar curt a partir de finals del s.VI. Arreu de Grècia va començar a demanar “*isonomia*”, val a dir, un estat amb igualtat de lleis i drets polítics. un nou grup social. Els ciutadans pobres, que eren la majoria, van emergir com a força política i tota la història política del període clàssic es pot explicar com una lluita per aconseguir la “*demokratia*” (el poder del poble) com a concreció de la *isonomia*.

Això no significa en absolut que hi hagués igualtat entre rics i pobres. Més aviat al contrari. El nivell de vida era baix i l'alimentació molt bàsica; el ciutadà considerava que tenia més drets que no pas obligacions davant el comú. Per això el perill de divisions polítiques i de sedició (*stasis*) era molt gran. Aristòtil ha va escriure a la seva Política: "parlant en general, els homes recorren a la *stasis* per desig d'igualtat". Atenes, la ciutat decisiva en la batalla de Marató (490) i a Salamina (480) era, a més, una potència naval. Mentre va disposar d'una mina de plata (Labrion) i d'una armada potent, fou invencible. Però com va escriure Tucídides: "*l'augment del poder d'Atenes i l'alarma que produïa a Esparta provocà la guerra inevitable*". Les Guerres del Peloponès, que van durar, amb algunes interrupcions, del 431 al 404, van acabar amb la derrota total d'Atenes i la dissolució del seu imperi. Pèricles havia mort per la pesta el segon any de la guerra. Però la seva reivindicació de la democràcia resta com un dels moments més significatius en la història de la humanitat.